

SMITH, Angel. *The Origins of Catalan Nationalism, 1770-1898*. Londres: Palgrave Macmillan, 2014. 304 pàgs. [14 x 22,5].

Amb aquest llibre el professor de la University of Leeds Angel Smith ens ofereix una anàlisi de la gènesi del nacionalisme català entre finals del XVIII i finals del XIX. Aquesta gènesi està emmarcada en el context de la construcció vuitcentista i fallida de l'Estat-nació a Espanya. El projecte de “nation-building” va trobar resistències de diversos tipus, incloent tant als federalistes com a les elits polítiques i intel·lectuals dels territoris amb llengua pròpia. Aquests últims, en els casos de Catalunya, País Basc i, en menor mesura, Galícia, evolucionarien d'un regionalisme que entenia Espanya en un sentit plural, cap a un nacionalisme polític propi. D'acord amb això, la tesi de l'autor apunta que “*in fact regionalist and nationalist ideologies should not be seen as fixed points that never touch but rather as a continuum*”, o dit d'una altra manera: la radicalització del regionalisme el portaria a incorporar elements de caràcter nacionalista fins a transformar-lo políticament. Tanmateix, el propi Smith ens adverteix contra plantejaments deterministes. El trànsit del regionalisme al nacionalisme tampoc era inevitable, com demostra la multitud de casos d'identitats lingüístiques i culturals europees que van romandre lligades sota el paraigua d'una identitat nacional (d'Estat-nació) més àmplia. Per aquest mateix motiu ens trobem davant d'una fundada crítica a la lectura primordialista i teleològica que part de la literatura catalana ha realitzat sobre el tema. Una lectura que concep els orígens de la nació catalana en un remot temps medieval i que assimila l'eclosió del nacionalisme amb un “revival” de la nació catalana (quelcom compartit amb la resta de moviments nacionalistes de l'època). D'acord amb aquest supòsit, autors com Antoni Rovira i Virgili parlaran de conceptes com l'encarnació de “l'esperit català”.

És innegable que els regionalismes radicalitzats i els nacionalismes busquen fonts d'inspiració (i legitimitació històrica) en les lluites dels seus territoris contra els abusos del poder central als segles XVII i XVIII, però també resulta innegable que les reivindicacions dels uns i els altres eren molt diferents. Mentre al XVII i XVIII els aristòcrates i l'oligarquia urbana d'aquests territoris tractaven de defensar les seves “llibertats i privilegis”, al XIX la seva lluita perseguia la descentralització o l'autonomia política, juntament amb la promoció de la llengua i la seva versió de la cultura catalana. Les paraules de Smith sobre aquest tema són contundents: “*it is very difficult to argue that such demands represented a revival*”. Això no significa que l'autor negui la importància que existissin institucions polítiques catalanes diferenciades durant l'època medieval, sinó el fet que la seva pròpia existència expliqui el fenomen nacionalista. Els casos de València i Aragó així ho confirmen.

Per a Smith la clau del procés consisteix a apuntar les causes de la radicalització del sentiment regionalista des de mitjan del XIX fins a la seva plasmació en moviment nacionalista durant la dècada dels 80 del mateix segle. Un moviment que apostava més per un major grau d'autonomia política que per la independència, la qual cosa l'allunyava de la premissa habitual del nacionalisme clàssic que cada nació havia de

tenir el seu propi estat. El tema central serà, per tant, tractar d'entendre les raons per les quals una elit política i intel·lectual, que entre 1770 i 1840 -malgrat tenir un sentit d'identitat col·lectiva a nivell lingüístic i cultural, i de compartir una memòria sobre les seves institucions històriques- es conforma amb plantejar un discurs regionalista i descentralitzador, passa qüestionar la pròpia idea d'Estat-nació espanyol, entén (a diferència dels republicans federalistes i els catalanistes moderats) que el problema no és solament l'elit política madrilenya, sinó el pes de Castella en la política espanyola, i es percep com a part d'una nació i un grup ètnic diferenciat. Per donar resposta a aquesta qüestió l'autor focalitzarà la seva atenció en els governs Cánovas de la Restauració i apuntarà com a motius de radicalització catalanista la campanya contra les reduccions en les tarifes proteccionistes (que perjudicaven a la burgesia catalana) i l'oposició a l'homogeneïtzació del codi civil espanyol segons el model castellà (que s'identificava amb un intent d'assimilació).

En definitiva, estem davant d'una obra de gran interès per comprendre les arrels d'un fenomen històric d'enormes implicacions soci-polítiques. Una aproximació que es realitza des d'una òptica constructivista: com i d'acord amb quines necessitats els col·lectius recorren a mites, símbols i tradicions per reinterpretar-los i reformular-los segons els seus interessos presents.

IHE

(Secretaria de la Revista)

Traducción de la reseña anterior:

Con este libro el profesor de la University of Leeds Angel Smith nos ofrece un análisis de la génesis del nacionalismo catalán entre finales del XVIII y finales del XIX. Esta génesis está enmarcada en el contexto de la construcción decimonónica y fallida del Estado-nación en España. El proyecto de "nation-building" encontró resistencias de diversos tipos, incluyendo tanto a los federalistas como a las élites políticas e intelectuales de los territorios con lengua propia. Estos últimos, en los casos de Cataluña, País Vasco y, en menor medida, Galicia, evolucionarían de un regionalismo que entendía España en un sentido plural, hacia un nacionalismo político propio. De acuerdo con lo anterior, la tesis del autor apunta que "*in fact regionalist and nationalist ideologies should not be seen as fixed points that never touch but rather as a continuum*", o dicho de otra manera: la radicalización del regionalismo lo llevaría a incorporar elementos de carácter nacionalista hasta transformarlo políticamente. No obstante, el propio Smith nos advierte contra planteamientos deterministas. El tránsito del regionalismo al nacionalismo tampoco era inevitable, como demuestra la multitud de casos de identidades lingüísticas y culturales europeas que permanecieron ligadas bajo el paraguas de una identidad nacional (de Estado-nación) más amplia. Por este

mismo motivo nos encontramos ante una fundada crítica a la lectura primordialista y teleológica que parte de la literatura catalana ha realizado sobre el tema. Una lectura que concibe los orígenes de la nación catalana en un remoto tiempo medieval y que asimila la eclosión del nacionalismo con un “revival” de la nación catalana (algo compartido con el resto de movimientos nacionalistas de la época). De acuerdo con este supuesto, autores como Antoni Rovira i Virgili hablarán de conceptos como la encarnación del “espíritu catalán”.

Es innegable que los regionalismos radicalizados y los nacionalismos buscan fuentes de inspiración (y legitimación histórica) en las luchas de sus territorios contra los abusos del poder central en los siglos XVII y XVIII, pero también resulta innegable que las reivindicaciones de unos y otros eran muy diferentes. Mientras en el XVII y XVIII los aristócratas y la oligarquía urbana de tales territorios trataban de defender sus “libertades y privilegios”, en el XIX la lucha perseguía la descentralización o la autonomía política, junto con la promoción de la lengua y su versión de la cultura catalana. Las palabras de Smith al respecto son contundentes: “*it is very difficult to argue that such demands represented a revival*”. Esto no significa que el autor niegue la importancia de que existieran instituciones políticas catalanas diferenciadas durante la época medieval, sino el hecho de que su propia existencia explique el fenómeno nacionalista. Los casos de Valencia y Aragón así lo confirman.

Para Smith la clave del proceso consiste en apuntar las causas de la radicalización del sentimiento regionalista desde mediados del XIX hasta su plasmación en movimiento nacionalista durante la década de los 80 del mismo siglo. Un movimiento que apostaba más por un mayor grado de autonomía política que por la independencia, lo que le alejaba de la premisa habitual del nacionalismo clásico de que cada nación debía tener su propio estado.

El tema central será, por tanto, tratar de entender las razones por las cuales una élite política e intelectual, que entre 1770 y 1840 -a pesar de tener un sentido de identidad colectiva a nivel lingüístico y cultural, y de compartir una memoria sobre sus instituciones históricas- se conforma con plantear un discurso regionalista y descentralizador, pasa a cuestionar la propia idea de Estado-nación español, entiende (a diferencia de los republicanos federalistas y los catalanistas moderados) que el problema no es solo la élite política madrileña, sino el peso de Castilla en la política española, y se percibe a sí misma como parte de una nación y un grupo étnico diferenciado. Para dar respuesta a esta cuestión el autor focalizará su atención en los gobiernos Cánovas de la Restauración y apuntará como motivos de radicalización catalanista la campaña contra las reducciones en las tarifas proteccionistas (que perjudicaban a la burguesía catalana) y la oposición a la homogeneización del código civil español según el modelo castellano (que se identificaba con un intento de asimilación).

En definitiva, estamos ante una obra de gran interés para comprender las raíces de un fenómeno histórico de enormes implicaciones socio-políticas. Una aproximación que se realiza desde una óptica constructivista: cómo y de acuerdo con qué necesidades

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (maig 2015)

los colectivos recurren a mitos, símbolos y tradiciones para reinterpretarlos y reformularlos según sus intereses presentes.

IHE
(Secretaría de la Revista)